Habent sua fata libelli. O lucrare de pionierat în istoriografia românească interbelică*

Nicolae ENCIU**

Așa cum afirmă o bună cunoscătoare a fenomenului epurării cărților și personalităților în comunism, dr. Elena Chiaburu, una din numeroasele consecințe suferite de țările intrate sub dominația URSS după cel de al Doilea Război Mondial, a fost rescrierea istoriei pentru a folosi doctrinei bolșevice, cărțile fiind primele surse intrate în atenția autorităților comuniste. „Acestea au fost epurate, – menționează autoarea, – operațiune constând în selectarea și îndepărtarea în întregime din biblioteci și librării a publicațiilor considerate a fi «necorespunzătoare» și dăunătoare din punctul de vedere al conținutului lor ideologic sau științific”[1]. Au fost epurate nu numai cărțile care tratau problematica Basarabiei, nordului Bucovinei sau Cadrilaterului, dar și personalitățile devenite indezirabile regimului comunist.

În aceeași ordine de idei, pornind de la adevărul că „a ucide spiritul e mai grav decât a ucide trupul (corpul)”, scriitoarea și cercetătoarea Liliana Corobca afirmă că, pe termen lung, cel mai atroce fapt petrecut în Moldova sovietică a fost epurarea/exterminarea cărților, începută în vara anului 1940 și continuată apoi cu aceeași intransigență bolșevică în anii 1944–1950: „în urma

* Studiu realizat în cadrul proiectului PN-IV-P8-8.3-ROMD-2023-0134 – Trasee și convergențe naționale și culturale: Transilvania și Basarabia, finanțat de Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării, CNCS – UEFISCDI, în cadrul PNCDI IV / This work was supported by a grant of the Ministry of Research, Innovation and Digitization, CNCS – UEFISCDI, project number PN-IV-P8-8.3-ROMD-2023-0134 – National and Cultural Paths and Convergences: Transylvania and Bessarabia, within PNCDI IV.

** Cercetător științific principal, dr. habil., Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova

[1] Elena Chiaburu, *Epurarea cărților în România comunistă*, în „Acta Musei Tutovensis”, Memorialistică, Bârlad, V, 2020, pp. 104–112.

unei operaţii care oficial s-a numit «defascizare», apoi «purificare», din biblioteci, librării, anticariate, universităţi, biserici, din toate instituţiile unde existau cărţi, au fost scoase și nimicite milioane de volume... Au dispărut autori care nu aveau nici o legătură cu fascismul, manuscrise bisericești rare, unele incunabule, clasici ai literaturii române". Autoarea califică acest fenomen drept „bibliocid", care a afectat nu numai patrimoniul comunităţii, ci a generat o diminuare esenţială a potenţialului intelectual și spiritual al acesteia, afectându-i inclusiv identitatea naţională[2].

Într-un alt studiu al dr. Liliana Corobca, *RSS Moldovenească și cenzura românească*[3], în șirul numeroaselor titluri de cărţi eliminate de regimul comunist din biblioteci și din conștiinţa populaţiei de pe ambele maluri ale Prutului, este evocat și volumul cunoscuţilor intelectuali români din perioada interbelică, dr. Constantin Filipescu și Eugeniu N. Giurgea, *Basarabia. Consideraţiuni generale, agricole, economice și statistice*[4].

Apărută în 1919 la Institutul de arte grafice „România Nouă" din Chișinău, lucrarea respectivă a fost interzisă deja din iunie-iulie 1940, apoi după august 1944, devenind inaccesibilă nu numai publicului cititor, ci și istoricilor de profesie, astăzi mai regăsindu-se câte un exemplar doar la Biblioteca Naţională a Republicii Moldova, la Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan" și la Biblioteca Agenţiei Naţionale a Arhivelor, Direcţia Generală Arhiva Naţională a Republicii Moldova.

Explicaţia acestei stări de lucruri constă nu numai în faptul că lucrarea conţine în titlu numele „Basarabia", ci și că cei doi autori proveneau din Vechiul Regat și veniseră imediat după 1918 în provincia istorică alipită la Patria Mamă, cu conștiinţa unei „mari datorii de împlinit asupra Basarabiei", urmărind „a o cunoaște în toată complexitatea ei". „Nu-i de ajuns, – menţionau cei doi autori în prefaţa lucrării[5], – că ea s-a alipit la ţara noastră, că prin aceasta ne-am mărit teritoriul și populaţia". Se cerea să-i fie studiată și cunoscută în cele mai mici amănunte întreaga fiinţă: „să-i studiem pământul și bogăţiile lui, să-i studiem clima, apele, populaţia și îndeletnicirile ei; instituţiile ei de cultură

[2] *Nici o putere nu poate opri firescul lucrurilor*. Interviu cu Liliana Corobca, în „Observatorul Cultural", București, nr. 1044 (25), 17 decembrie 2020. https://www.observatorcultural.ro/articol/nici-o-putere-nu-poate-opri-firescul-lucrurilor/ (accesat: 6 septembrie 2024).

[3] Liliana Corobca, *RSS Moldovenească și cenzura românească*, în „Contrafort", Chișinău, nr. 11–12 (169–170), noiembrie-decembrie 2008. https://www.contrafort.md/old/2008/169–170/1616.html (accesat: 6 septembrie 2024).

[4] C. Filipescu, Eugeniu N. Giurgea, *Basarabia. Consideraţiuni generale, agricole, economice și statistice*, Chișinău, Institutul de arte grafice „România Nouă", 1919, 343 p. + 12 imagini.

[5] *Ibidem*, p. 4.

și de educație; starea materială și economică a populației; într-un cuvânt să-i cunoaștem temelia pe care vom avea de clădit edificiul social de mai târziu". Ca urmare a acestui efort de cunoaștere, „studiind întreg fondul și organizația Basarabiei, vom ajunge a-i pătrunde sufletul ei. Și când vom fi copărtași la toate nevoile, bucuriile și aspirațiile poporului basarabean, atunci numai, vom putea zice, că unirea completă, fără rezervă, este un fapt îndeplinit".

În așa mod, scrierea autorilor urmărea nobilul obiectiv „de a începe această apropiere, această cunoaștere amănunțită a unei părți din ceea ce este Basarabia"[6].

Procesele și evenimentele tratate de C. Filipescu și Eugeniu N. Giurgea în lucrarea prezentată se referă la anii 1918–1919, o perioadă de tranziție și numeroase incertitudini, în care teritoriul dintre Prut și Nistru ieșise din componența Imperiului țarist, dispărut în primele luni ale anului 1917, însă nu se integrase încă în cadrul Noii Românii, fiind în așteptarea deciziei celor patru Mari Puteri întrunite la Conferința de Pace de la Paris (1919–1920)[7]. Din punct de vedere cronologic, lucrarea *Basarabia. Considerațiuni generale, agricole, economice și statistice* se plasează, așadar, între sfârșitul unei perioade cuprinse între 1812 și 1917, și începutul unei noi etape a evoluției istorice a Basarabiei, a perioadei interbelice (1918–1940).

Fiind precedată de o succintă prefață și o introducere în care se constată, ca o tendință generală a noii epoci inaugurate de Marea Unire din 1918, „principiul de egalitate și dreptul la o viață în libertate", afirmat în luptă cu „nebulozitatea principiilor și atmosferei de acaparare și inegalitate" ce stăpânise omenirea până la Primul Război Mondial, lucrarea lui C. Filipescu și Eugeniu N. Giurgea este structurată conform rigorilor unui studiu enciclopedic, conținând date statistice sigure și veridice privind istoria, geografia și condițiile climaterice ale Basarabiei, populația, viața social-economică, potențialul productiv și bogățiile naturale, căile de comunicație, organizarea politico-administrativă, cooperația, învățământul, cultele, artele, operele de binefacere, publicistica etc.

La o distanță de 107 ani de la apariție, istoria și condițiile în care a fost concepută și elaborată lucrarea *Basarabia. Considerațiuni generale, agricole, economice și statistice* sunt la fel de interesante și de instructive, pe cât de prețios rămâne și materialul istoriografic, documentar și statistic acumulat, sistematizat și expus cu un deosebit talent de cei doi autori.

Așa cum relatează unul din autorii lucrării, Eugeniu N. Giurgea (1882 – ?),

[6] *Ibidem*.

[7] Nicolae Enciu, *1918. Pe ruinele imperiului spulberat de istorie. Basarabia în pragul modernității*, Chișinău, Editura ARC, 2018, p. 22.

la 12 august 1917, în perioada în care activa în cadrul Biroului de cenzură militară din mun. Botoșani, a primit o scrisoare de la fostul său profesor, Gheorghe Munteanu-Murgoci[8], aflat în capitala Basarabiei, la Chișinău, cu următorul conţinut:

> „Având o însărcinare din partea Guvernului român în Basarabia și pe care cu prima ocazie vei ști-o, îţi trimit prin acest curier special această scrisoare, pe care te rog să o consideri ca o chemare oficială, pe care ţi-o fac.
>
> Eu sunt de mai multă vreme în Basarabia, și împreună cu alţii de aici pregătim evenimente importante, care se vor produce, cred cât de curând. Pentru lucrarea de etnografie asupra Basarabiei, pe care trebuie să o întocmesc în legătură cu alte lucrări, ce se vor face în viitor aci, am nevoie de un ajutor, și de aceea cum te cunosc de mai bine de 20 de ani, te rog a veni imediat, singur sau cu doamna, pentru mai multă vreme la Odesa, unde la Universitate vei lucra în cel mai strict secret asupra repartiţiei și numărului populaţiei Basarabiei.
>
> Această lucrare vei face-o în Laboratorul profesorului Nabokih, geolog, care ne-a pus la dispoziţie atât biblioteca cât și una din sălile de laborator, în care vei putea lucra. Trebuie să știi, că Nabokih, chiar dacă nu știe exact pentru ce am venit în Basarabia, cu toate acestea el bănuiește ceva, și de aceea trebuie să fii destul de circumspect.
>
> Lucrările acestea de etnografie le vom publica, deoarece odată și odată ele vor servi foarte mult cauzei noastre naţionale.
>
> Te aștept pe luni, la Odesa, la Universitate, pe la orele 10 dimineaţa, întrebându-mă la Laboratorul profesorului Nabokih.
>
> Sănătate și bun început la lucru.
>
> (ss) Gh. Murgoci”[9].

De la declanșarea revoluţiei burghezo-democratice din februarie 1917 și căderea ţarismului în Rusia, Eugeniu N. Giurgea vizitase Basarabia în mai multe rânduri, consemnându-le ulterior și într-o lucrare cu caracter memorialistic. „Atât orașele Moldovei, cât și ale Basarabiei, – menţiona autorul, – erau pline de soldaţi ruși, și după ce treceai Prutul la Ungheni, nu puteai vedea pe la

---

[8] Gheorghe Munteanu-Murgoci (20 iulie 1872 – 5 martie 1925) – geolog, mineralog și pedolog român, întemeietorul școlii românești de pedologie. Alături de Nicolae Iorga și Vasile Pârvan, și-a înscris numele printre fondatorii Institutului de Studii Sud-Est Europene din București. A fost ales membru de onoare al Asociaţiei Internaţionale de Știinţa Solului (1924). Membru corespondent al Academiei Române (1923). (Acad. Al. Codarcea, *Gheorghe Munteanu-Murgoci*, București, Editura Știinţifică, 1957, 45 p.).

[9] Eugeniu N. Giurgea, *Din trecutul și prezentul Basarabiei*, București, Institutul de arte grafice Bucovina, I.E. Torouţiu, 1928, pp. 17–18.

gări decât sute şi mii de soldaţi, care forfoteau în toate părţile, şi care nu aveau nici un scop şi nici o destinaţie bine definită spre care să se îndrepte”[10].

Acceptând invitaţia fostului său profesor şi având mandatul guvernului român, E. N. Giurgea s-a deplasat în august 1917 la Universitatea din Odesa, în cadrul unui grup de savanţi condus de profesorul Gh. Munteanu-Murgoci, unde în unul din laboratoarele profesorului Aleksandr I. Nabokih[11] a efectuat o amplă activitate de documentare în vederea elaborării unui studiu istoric, etnografic şi statistic asupra Basarabiei.

Practic, concomitent cu activitatea desfăşurată de grupul de savanţi români la Universitatea din Odesa, Guvernul Provizoriu de la Petrograd a anunţat intenţia efectuării unui recensământ agricol în Basarabia. Operaţiunea statistică respectivă urma a fi efectuată „în scopul soluţionării problemei agrare”, precum şi al studierii populaţiei, „deoarece sub vechiul regim (ţarist.- n.n.) nu s-au preocupat de bunăstarea poporului, lui i-a fost camuflat adevărul”[12].

În realitate, prima încercare de stabilire a numărului populaţiei Basarabiei de la recensământul din 28 ianuarie 1897, s-a produs nu în august 1917, ci în vara anului 1916, „sub vechiul regim ţarist”, când s-a realizat un prim recensământ agricol. Recensământul în cauză a avut ca obiect de studiu tustrele componente ale agriculturii – populaţia, vitele şi semănăturile, extinzându-se pe durata a trei luni de vară: iunie, iulie şi august. Dincolo de faptul că recensământul a fost efectuat în perioade diferite în diferite judeţe, calitatea acestuia a fost influenţată negativ inclusiv de încadrarea în calitate de recenzori a unor persoane fără pregătirea necesară. În plus, fiind realizat în cel de-al treilea an de derulare a războiului mondial, recensământul a fost afectat şi de faptul că industria alimentară îşi pierduse echilibrul obişnuit dintre forţa de producţie, numărul de vite şi suprafaţa semănăturilor. Este suficient de remarcat că judeţul Hotin devenise teatru de operaţiuni militare din chiar primul an de război, iar lichidarea proprietăţilor germane asupra pământului în judeţul Akerman a produs importante modificări în domeniul agricol[13].

Cu referire la populaţia Basarabiei, recensământul agricol a vizat exclusiv

---

[10] *Ibidem*, p. 14.

[11] Aleksandr I. Nabokih (1874–1920) – profesor universitar, teoretician şi organizator al pedologiei în Ucraina (С.Т. Белозоров. Вклад А.И. *Набоких в изучение природы Украины* // Научный ежегодник Одесского университета. Географический факультет. Вып. 2. Одесса, 1960. С. 93–96).

[12] Дан Делерт. *Всероссийская перепись 1917 года* // Свободная Бессарабия, 25 июня 1917 г.; Дан Делерт. *К перпписи* // Свободная Бессарабия, 20 июля 1917 г.

[13] Н.К. Могилянский. *Из итогов сельскохозяйственной переписи 1916 г.* Кишинёв, Типография т/д «К. Шехтер и С-ья», 1918. С. 5.

populaţia din mediul rural, numărul şi structura căreia au fost puternic afectate de războiul mondial, de mobilizările produse în decursul celor 3 luni de zile (iunie-august 1916), precum şi de mobilizările la muncile agricole în folosul departamentului militar. Din aceste considerente, datele furnizate de acel recensământ nu au putut fi decât aproximative, cu atât mai mult cu cât programul recensământului urmărise obţinerea datelor doar cu privire la braţele de muncă din agricultură, nu şi determinarea numărului exact al populaţiei în ansamblu.

Oricum, fără să fi fost recunoscute ca obiective şi veridice, datele prealabile şi parţiale ale recensământului din 1916 au fost date publicităţii la Petrograd, ele fiind singurele cu care se putea opera în acea perioadă[14], constatându-se o populaţie rurală de 1.857.382 de locuitori.

Pornind de la ipoteza veridicităţii numărului de bărbaţi înregistraţi în cadrul recensământului din 1916, N.K. Moghileanski a încercat să determine numărul exact al bărbaţilor, reieşind din raporturile procentuale dintre populaţia masculină şi cea feminină. În baza acelor calcule, autorul a stabilit că numărul real al bărbaţilor în anul 1916 a fost de 1.053.539 de persoane, în loc de 844.828 conform recensământului din 1916 – cifră apropiată de datele oficiale ale Comitetului Central de Statistică din 1912 (1.104.100 populaţie masculină)[15].

În baza acestor calcule, N.K. Moghileanski a stabilit că numărul bărbaţilor din Basarabia mobilizaţi pe front a fost de 24,7 – 25,5% din totalul subpopulaţiei respective sau de 10,1–10,4% din numărul total al locuitorilor[16]. Totodată, luând în calcul datele recensământului din 1897, acelaşi autor a stabilit că în 1916, proporţia bărbaţilor în vârstă de 20–39 de ani era de 26% din numărul lor total şi de 13,3% din numărul total al populaţiei Basarabiei. Acest lucru constituia o mărturie a faptului că, în decursul verii şi toamnei anului 1916, proporţia celor mobilizaţi pe front a fost mai mare de 25% din numărul bărbaţilor şi de 10% din numărul total al populaţiei, dat fiind că mobilizării au fost supuşi inclusiv bărbaţi sub vârsta de 20 de ani[17].

Recensământul agricol din 1917 a fost, în aşa mod, o nouă încercare de soluţionare a problemei numărului şi structurii populaţiei Basarabiei, însă nici

---

[14] *Предварительные итоги Всероссийской сельскохозяйственной переписи 1916 г. (по подсчётам, произведенным местными переписными учреждениями)*. Вып. I. Европейская Россия. Поуездные, погубернские и порайонные итоги. Петроград, 1916.

[15] Н.К. Могилянский. *Из итогов сельскохозяйственной переписи 1916 г.* Кишинёв, Типография т/д «К. Шехтер и С-ья», 1918. С. 9.

[16] *Ibidem*, p. 10.

[17] *Ibidem*.

acesta nu a mai fost realizat conform prevederilor inițiale, dată fiind preluarea puterii de stat de către partidul bolșevicilor în toamna anului 1917. În consecinţă, materialele acelui recensământ au suferit „o adevărată debandadă", deoarece „multe din fișele de recensământ s-au pierdut, iar multe dintre ele nici nu fuseseră completate de către locuitori, așa încât în unele județe lipseau părţi din comune sau din plăși"[18].

Cu justificată dreptate, E. N. Giurgea menţiona că „ceea ce s-a cheltuit (pentru publicarea datelor provizorii ale recensământului agricol din 1917 – n.n.) au fost bani zadarnici, deoarece lucrul executat nu prezintă nici o importanţă"[19]. Or, recensământul agricol din 1917 nu putea oferi imaginea reală, veridică, a stării populaţiei Basarabiei, ci doar cea a populaţiei rurale, fiind și ea grav denaturată prin modalitatea realizării recensământului[20].

Cu toate acestea, conducerea zemstvei guberniale, în frunte cu N.K. Moghileanski[21], a insistat asupra centralizării și publicării materialelor recensământului, fiind bine cunoscut faptul că „tocmai din regiunile cele mai românești lipsea material mai mult"[22].

După 27 martie/9 aprilie 1918, respectiv, în condiţiile elaborării Legii de reformă agrară de către Comisia agrară a Sfatului Țării, lipsa unor date statistice sigure privind starea de lucruri din domeniul demografic, economic, financiar etc., producea numeroase obstacole și efecte negative. Referindu-se la mersul procesului de împroprietărire, membrii Comisiei agrare a Sfatului Țării mărturiseau, în repetate rânduri, lipsa unor date statistice „neapărat trebuitoare pentru reforma agrară"[23]. „E mare nevoie de date statistice în lucrările Dvs. (ale Comisiei agrare a Sfatului Țării.- n.n.), și deși s-au cheltuit până acum 387.000 ruble, nu s-a făcut mai nimic", – menţiona prof. Gh. Munteanu-Murgoci în cadrul ședinţei comisiei respective din 11 august 1918[24].

Încercările de redresare a acelei situaţii se loveau, însă, de rezistenţa tacită ori

---

[18] Eugeniu N. Giurgea, *op. cit.*, p. 109.

[19] *Ibidem*, p. 110.

[20] Nicolae Enciu, *Populaţia Basarabiei în anul Marii Uniri*, în „Revista istorică. Serie nouă", București, tomul 6, nr. 9–10, septembrie-octombrie 1995, pp. 795–806.

[21] Nicolae Moghileanski (22 martie 1877, Priluki, Cernigov, Ucraina – 17 iulie 1966, Chișinău, Republica Moldova) – om de știință, teoretician și practician al vinificaţiei, doctor în științe tehnice (1954), lucrător emerit al științei și tehnologiei din RSS Moldovenească (1957). (А. Кидель, А. Мадатов. *Н.К. Могилянский*. Кишинев: «Штиинца», 1960. 16с.).

[22] Eugeniu N. Giurgea, *op. cit.*, pp. 109–110.

[23] Agenţia Naţională a Arhivelor, Direcţia Generală Arhiva Naţională a Republicii Moldova, fond 727, inv. 1, dosar 17, partea 1, f. 142.

[24] *Ibidem,* f. 146 verso.

chiar fățișă a administrației zemstvei basarabene, care refuza să accepte noile realități intervenite după revenirea Basarabiei în componența statului național unitar român. Introdusă încă de la mijlocul anilor '60 ai secolului al XIX-lea, printr-o lege de modernizare a administrației urmărind implementarea unui sistem de autoguvernare bazat pe zemstve, instituția respectivă devenise după 1918 o piedică serioasă în calea reformelor votate de Sfatul Țării.

Așa cum relata Eugeniu N. Giurgea, la venirea administrației românești după votarea Declarației de Unire din 27 martie/9 aprilie 1918, unii dintre funcționarii superiori ai fostei administrații țariste „au căutat să dea bir cu fugiții, trecând Nistrul în Ucraina", iar printre cei dintâi s-a numărat și fostul director al statisticii guberniale a Basarabiei, N.K. Moghileanski (1877–1966)[25].

În anii premergători Primului Război Mondial, Moghileanski publicase importante lucrări științifice privind geografia și statistica Basarabiei, formulând concluzii rămase valabile până în zilele noastre[26]. Examinase, bunăoară, evoluția populației Basarabiei de la recensământul din 1897 și până în anul 1909, constatând că, pe parcursul a 12 ani, aceasta a sporit cu 457,7 mii de locuitori sau cu 23,6%[27]. Efectuase, de asemenea, o prezentare obiectivă a principalelor grupuri de minorități etnice din Basarabia, menționând în mod special că moldovenii constituiau majoritatea populației, ca parte integrantă a națiunii române[28].

Cu toate acestea, N.K. Moghileanski a manifestat o atitudine critică față de hotărârea Sfatului Țării de unire a Basarabiei cu România, refuzând să depună jurământ de credință regelui României, Ferdinand I. Ulterior, după 1940 și apoi după august 1944, se va afirma drept un savant notoriu și pedagog talentat, specialist în domeniul viticulturii și vinificației. Dar activitatea sa de până la Primul Război Mondial în calitate de funcționar în cadrul zemstvei basarabene, de responsabil pentru domeniul statisticii și de organizator al recensământului agricol din vara anului 1917, a fost criticată cu justificat temei pentru multiple lacune și neglijențe.

În consecință, la 8 octombrie 1918, în mandatul Președintelui Consiliului de Directori Dr. Petru Cazacu, în baza Decretului Regal Nr. 2720 din 4 octombrie 1918, Eugeniu N. Giurgea și E. Dumbravă, în calitate de delegați ai Directoratului de Agricultură, au fost mandatați să preia serviciul de statistică

---

[25] Eugeniu N. Giurgea, *op. cit.*, p. 113.

[26] Vezi: Н.К. Могилянский. *Географический очерк Бессарабии*. Кишинев: Типография Бессарабская жизнь, 1912. 159с.

[27] Н.К. Могилянский. *Материалы для географии и статистики Бессарабии*. Кишинев, 1913. С. 77.

[28] *Ibidem*, pp. 80–81.

aparţinând anterior zemstvei guberniale a Basarabiei[29]. Deja după preluarea funcţiei de Director al Serviciului de Statistică din Basarabia, E. N. Giurgea avea să menţioneze că avusese de întâmpinat „foarte multe dificultăţi cu fostul director al statisticii din Basarabia, N. Moghileanski, care se opunea regulat şi categoric la predarea materialelor de statistică şi mai cu deosebire la predarea acelora ce priveau chestiunile de etnografie ale Basarabiei”[30].

Se adevereau, în aşa mod, asigurările prof. Gh. Munteanu-Murgoci date lui E. N. Giurgea în august 1917, că lucrările de etnografie realizate la Universitatea din Odesa „le vom publica, deoarece odată şi odată ele vor servi foarte mult cauzei noastre naţionale”.

Cel de-al doilea autor al lucrării *Basarabia. Consideraţiuni generale, agricole, economice şi statistice*, dr. Constantin Filipescu, a trăit între 1879 şi 1947, fiind născut în satul Burdusaci, judeţul Tecuci, într-o familie de descendenţi răzeşi. În 1898 s-a înscris la Şcoala Centrală de Agricultură de la Herăstrău, pe care a absolvit-o cu rezultate excelente în anul 1902. A fost numit de guvernul român preşedinte al Comisiei de Împroprietărire a ţăranilor, în Basarabia. Împreună cu Gh. Munteanu-Murgoci, a fost autorul Legii împroprietăririi rurale. În anul editării lucrării *Basarabia. Consideraţiuni generale, agricole, economice şi statistice*, C. Filipescu activa în calitate de consilier tehnic al Directoratului de Agricultură din Basarabia, având publicate numeroase lucrări ştiinţifice şi fiind un specialist recunoscut în domeniul agriculturii şi ştiinţelor economice[31]. În anii 1919–1920, împreună cu D. Ştefănescu şi M. Chiriţescu, C. Filipescu a făcut parte din comitetul de redacţie al revistei „Basarabia agricolă”, organul filialei din Basarabia a Societăţii Agronomice din România, desfăşurând o rodnică activitate ştiinţifică.

Ulterior, la vârsta de 48 de ani, a fost numit inspector general la Ministerul Agriculturii, unde a lucrat până la pensionare. În ultimii ani de viaţă s-a retras din activitatea publică profesională şi a trăit la proprietatea sa.

Încă din perioada studiilor la Herăstrău, C. Filipescu a manifestat un interes deosebit pentru domeniul cercetării, editând revista „Embrionul”, ca organ al Societăţii Studenţilor Agronomi. Imediat după absolvire, în anul 1903, a

[29] Eugeniu N. Giurgea, *op. cit.*, p. 109.

[30] *Ibidem*. După expirarea mandatului zemstvei ţinutale, la 1 martie 1919 a fost emis un Decret regal prin care atribuţiile acesteia au trecut la o comisiune interimară numită tot prin Decret regal, cu toate atribuţiile fostei structuri (Vezi: *Decretul Regal relativ la Zemstve, Uprave comunale şi ţinutale din Basarabia*, în „Buletinul economic al Basarabiei”, an I, nr. 5, 1–15 martie 1919, p. 9).

[31] În 1940 a publicat o lucrare de referinţă în domeniul politicii agrare: C. Filipescu, *Evoluţia agriculturii românești. Studiu de politică agrară*, Bucureşti, Editura Pagini Agrare şi Sociale, 1940, 569 p.

colaborat la importanta revistă a lui Simeon P. Aurelian, „Economia Naţională", publicând aici *Monografia agricolă a comunei Armășești*, Ialomiţa și *Monografia Școlii Mixte de Agricultură Armășești*. În aceeași revistă a publicat, în anul 1908, prima lucrare social-agrară importantă, *Îmbunătăţirea agriculturii ca bază a îmbunătăţirii soartei ţăranului*, apărută la scurt timp după sângeroasele răscoale ţărănești din 1907. Tot în legătură cu dezvoltarea agriculturii a scris și lucrarea *Creditul în agricultură*, cu recomandări utile de folosire a acestuia.

C. Filipescu este cel care a introdus pentru prima dată fotografia color în revistele agricole din România.

În anul 1928 a fost delegat din partea României ca reprezentant la Societatea Naţiunilor, unde se studia „problema zahărului" și unde a expus lucrarea *Le probleme de sucre en Roumanie*. A fost apoi ales membru fondator al Confederaţiei internaţionale a cultivatorilor sfeclei de zahăr, cu sediul la Paris. În această calitate, a publicat lucrarea *Problema mondială a zahărului*.

Indiscutabil, lucrarea care a aureolat munca întregii sale vieţi și căreia i se alătură imediat numele lui C. Filipescu, este *Marea Enciclopedie Agricolă a României* în cinci volume[32]. La întocmirea acestei lucrări, personalitatea lui C. Filipescu a reușit să atragă contribuţia celor mai luminate minţi ale vremii din știinţele agronomice și cele înrudite[33].

Unul din compartimentele cele mai importante ale lucrării celor doi autori îl reprezintă cel privind populaţia Basarabiei și structura etno-confesională și lingvistică a acesteia, în condiţiile în care se constatase că atât recensământul din 28 ianuarie 1897, cât și toate statisticile oficiale ulterioare nu reflectau situaţia reală în acest domeniu. Compartimentul privind populaţia Basarabiei din lucrarea prezentată a fost realizat de E. N. Giurgea împreună cu profesorul Gh. Munteanu-Murgoci[34], care în anul următor va edita la Paris, în limba franceză, o primă lucrare specială de demografie a Basarabiei[35].

Analiza datelor statistice publicate de cei doi autori în perioada 1919–1920, inclusiv a celor conţinute în lucrarea *Basarabia. Consideraţiuni generale, agricole, economice și statistice*, și coroborarea lor cu alte surse privitoare la același

---

[32] *Marea Enciclopedie Agricolă*. 5 volume. Coord.: C. Filipescu, București, Editura Pagini Agrare și Sociale, 1937–1943.

[33] Dr. ing. Teodor Marian, *Oameni care au făcut istorie*, în „Lumea satului", București, nr. 8, 16–30 aprilie 2008. https://www.arhiva.lumeasatului.ro/341--oameni-care-au-facut-istorie-in-acest-numar-constantin-filipescu.html (accesat: 8 septembrie 2024).

[34] C. Filipescu și E.N. Giurgea, *op. cit.*, pp. 31–59.

[35] G. Murgoci, *La population de la Bessarabie. Étude démographique. Avec cartes et tableaux statistiques*, Paris, S.é., 1920.

subiect, conduc la concluzia că profesorului Gh. Murgoci și lui E. N. Giurgea le aparţine elaborarea uneia dintre cele mai temeinice și sigure statistici referitoare la numărul și structura etnică a populaţiei Basarabiei în anul 1918.

În opinia celor doi autori, numărul total al populaţiei Basarabiei în 1918 a fost de 2.642.000 de locuitori, dintre care 2.274.000 sau circa 85% constituia populaţia rurală a provinciei și 368.000 sau 15%, cea urbană[36]. Aceste date pot fi considerate drept cele mai veridice din statisticile existente cu privire la populaţia Basarabiei în anul 1918. Ele au fost acceptate inclusiv de Direcţiunea generală a statisticii din România, înfiinţată la începutul anului 1919 și care a reluat, în același an, publicarea „Buletinului statistic al României", primul număr al său fiind consacrat în întregime stării ţinuturilor românești alipite. Prefaţând acel buletin, directorul general al statisticii, dr. L. Colescu, preciza că el constituie „o lucrare de compilare a datelor celor mai recente, culese din izvoare oficiale sigure, care (…) constituie punctul de plecare și termenii de comparaţiune necesară pentru cercetările statistice din viitor"[37].

Se constată că de la recensământul precedent (din 28 ianuarie 1897) și până la 1918, populaţia Basarabiei a sporit de la 1.935.412 locuitori la circa 2.642.000, înregistrând un spor total de 706.588 de locuitori sau o rată de creștere de aproximativ 118,8%. În aceeași perioadă de timp, populaţia rurală a Basarabiei a sporit de la 1.642.080 de locuitori sau 84,8% din total la 2.274.000 sau 85%, iar populaţia urbană, de la 293.332 sau 15,2% din total la 368.000 de locuitori sau 15%. Se observă, în așa mod, o tendinţă de creștere a ponderii populaţiei rurale în totalul populaţiei Basarabiei și, respectiv, o reducere a ponderii populaţiei urbane, tendinţă ce se va menţine pe parcursul întregii perioade interbelice[38].

Totodată, acceptând, în principiu, veracitatea statisticii oficiale a Rusiei ţariste, care a estimat populaţia totală a Basarabiei la 1 ianuarie 1915 la circa 2.686.600 de locuitori, putem confirma justeţea opiniei acelor cercetători care consideră că anii de război au epuizat întregul excedent al populaţiei din deceniul 1900–1910, astfel încât deceniul doi al secolului XX s-a încheiat cu aproximativ același număr de locuitori ca în anul din preajma războiului[39].

---

[36] C. Filipescu și E.N. Giurgea, *op. cit.*, p. 55; Agenţia Naţională a Arhivelor, Direcţia Generală Arhiva Naţională a Republicii Moldova, fond 1416, inv. 2, dosar 2, ff. 19, 34, 35.

[37] „Buletinul statistic al României", București, seria IV, vol. XIV, nr. 1, 1919, p. 4.

[38] *Recensământul general al populaţiei României*, 29 decembrie 1930. Vol. IX, București, Imprimeria Naţională, 1938, pp. 2, 4, 8; Agenţia Naţională a Arhivelor, Direcţia Generală Arhiva Naţională a Republicii Moldova, fond 706, inv. 1, dosar 555, partea I, ff. 37, 39.

[39] D. Șandru, *Populaţia rurală a României între cele două războaie mondiale*, Iași, Editura Academiei Române, 1980, p. 37.

Rezumând cele expuse, Eugeniu N. Giurgea și Gh. Munteanu-Murgoci prezintă următoarea situație a populației Basarabiei în anul 1918.

Tabelul 1. Populația Basarabiei în anul 1918[40]:

Naționalitatea	**Populația rurală**	**Populația urbană**	**Populația totală**	
			Cifre abs.	**%**
Moldoveni (români)	1.585.000	98.000	1.683.000	64,0
Velicoruși	45.000	30.000	75.000	2,8
Ucraineni	225.000	29.000	254.000	9,7
Lipoveni și cazaci	41.000	18.000	59.000	2,2
Evrei	138.000	129.000	267.000	10,2
Germani	72.000	7.000	79.000	3,0
Bulgari și găgăuzi	124.000	23.000	147.000	5,6
Alte naționalități	33.000	34.000	67.000	2,5
Total	2.274.000	368.000	2.642.000	100,0

Este de remarcat că datele statistice referitoare la numărul populației Basarabiei și repartizarea ei pe medii de locuire invocate de Gh. Murgoci și E. N. Giurgea au fost acceptate și preluate, practic, de majoritatea absolută a cercetătorilor temei în cauză, inclusiv de I. Pelivan, Șt. Ciobanu, P. Cazacu, L. Boga, Emm. de Martonne, A. Babel și alții.

Cu referire la structura etnică a populației Basarabiei, în lipsa unui recensământ general, E. N. Giurgea și Gh. Murgoci au recurs la un studiu indirect, utilizând, în acest scop, datele statistice din 1897, 1909 și 1913, precum și estimările privind creșterea populației rezultată din aceste date. Astfel, până la 1914, creșterea a fost considerată de 1,6% anual, în timp ce de la 1914, creșterea a fost de 1% anual, date fiind perturbațiile produse de războiul mondial.

Luându-se în considerare împrejurările în care s-a aflat județul Hotin, devenit teatru de război în ultima sa fază, s-a recurs la o reducere totală de 50.000 de locuitori sau 1,8%. La sate, în loc de o creștere generală de 40.000 de locuitori, considerându-se inclusiv imigranții, s-a acceptat doar o creștere de circa 15.000 de locuitori de la 1915, iar pentru orașe s-a recurs chiar la o scădere de circa 10% din total, mai ales pentru Hotin, Tighina și Cetatea Albă, pentru motivele mai sus amintite[41].

[40] C. Filipescu și E. N. Giurgea, *op. cit.*, p. 55; *Dicționarul statistic al Basarabiei. Întocmit pe baza recensământului populației din anul 1902, corectat prin datele actuale statistice ale primăriilor și prin tabelele birourilor de populație centralizate în 1922/1923*. Ediție oficială, Chișinău, Editura Glasul Țării, 1923, p. II; E. N. Giurgea, *Observațiuni economice asupra Basarabiei*, Chișinău, Imprimeria Statului, 1921, p. 6.

[41] C. Filipescu și E.N. Giurgea, *op. cit.*, pp. 52–54.

Iată rezultatele estimărilor celor doi autori.

Tabelul 2. Populația Basarabiei pe anul 1918–1919 (în mii de loc.)[42]:

Județe	**Populația rurală**										
	Total general	**Total la sate**	**Români**	**Velico-ruși**	**Malo-ruși**	**Lipoveni și cazaci**	**Evrei**	**Nemți**	**Bulgari**	**Găgăuzi**	**Alte naț.**
Chișinău	376	243	230	2	2	1	5	1	-	-	2
Tighina	269	241	160	5	12	2	8	9	15	14	5
Cetatea Albă	377	343	142	18	10	17	7	53	48	14	4
Ismail	174	104	32	3	20	7	8	6	15	6	3
Cahul	184	158	128	2	7	1	6	-	6	6	2
Orhei	295	276	244	1	7	2	20	-	-	-	3
Bălți	294	272	233	4	12	1	18	2	-	-	3
Soroca	307	288	235	2	20	1	25	1	-	-	2
Hotin	366	349	180	8	105	9	40	-	-	-	9
Total	2.625	2.274	1.585	45	225	41	138	72	84	40	33

Sfârșitul tabelului:

Numele orașelor	**Populația urbană**								**Proporțiile naționalităților (%)**				
	Total la orașe	**Români**	**Velico-ruși**	**Malo-ruși**	**Lipoveni**	**Evrei**	**Nemți și alte naț.**	**Bulgari și găgăuzi**		**La sate**	**La orașe**	**Media în total**	
Chișinău	133	40	8	7	4	62	10	2	-	-	-	-	**Restul populației este format din alte naționalități, care sunt în mai mic număr în Basarabia**
Tighina	26	5	3	3	2	8	5	2	Români	68,9	27	63,2	
Cetatea Albă	34	8	4	3	3	8	5	3	Malo-ruși				
Chilia	15	5	2	1	2	3	2	-	Velico-ruși	14,5	20,8	15,3	
Ismail	37	8	3	3	3	11	6	3	Lipoveni				
Bolgrad	18	2	2	1	-	2	-	11	Evrei	6,0	35,0	10,0	
Cahul	12	5	1	1	-	3	1	1	Bulgari	3,7	6,8	4,05	
Reni	14	4	1	1	1	4	2	1	-				
Orhei	19	5	2	2	-	8	3	-	-				
Bălți	22	7	1	2	1	8	3	-	-				
Soroc	19	5	2	3	1	6	2	-	-				
Hotin	17	4	1	2	1	6	3	-	-				
Total	368	98	30	29	18	129	41	23	-				

Privit pe ansamblul Basarabiei, românii moldoveni locuiau întreg teritoriul

[42] *Ibidem*, p. 55.

acesteia, constituind majoritatea absolută a populaţiei şi revărsându-se inclusiv dincolo de Nistru. Centrul Basarabiei era populat de un strat compact de români, în care s-au intercalat unele fâşii cu populaţie rusă, ruteană, evreiască în special în oraşele Tighina, Chişinău şi Bălţi. Nordul Basarabiei, de rând cu populaţia românească, era populat cu un număr apreciabil de sate rutene şi, într-o măsură mai mică, cu populaţie de origine rusă. În sfârşit, sudul Basarabiei era populat, de rând cu români, într-o proporţie aproape egală, cu ruteni, bulgari, germani, turci, ruşi etc.[43].

Prezenţa mai importantă a elementului rutean în Basarabia se datora unui fenomen de interferenţă reciprocă, deoarece dincolo de Nistru se aflau, în acea perioadă, aproape 250.000 de români moldoveni[44]. Importanţa numerică a acestora a fost recunoscută chiar de către oficialităţile noii puteri sovietice care, în 1924, au proclamat Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, cu capitala la Balta, deşi prin acel act s-a urmărit un pronunţat scop expansionist. La fel, proporţia însemnată a populaţiei evreieşti în Basarabia, la 1918, constituia rezultatul unui important aflux de refugiaţi din cuprinsurile Rusiei, aşezaţi mai cu seamă în oraşele şi târgurile provinciei. Cultul religios în Basarabia anului 1918 este reprezentat prin 1.200 biserici ortodoxe, 22 mănăstiri, 87 biserici străine şi 207 sinagogi[45].

Fiind elaborată cu intenţia de a aduce la cunoştinţa publicului şi a factorilor de decizie din Noua Românie „tot ceea ce se leagă de pământul, bogăţiile şi izvoarele de viaţă ale Basarabiei”[46], lucrarea dr. C. Filipescu şi a lui E.N. Giurgea conţine, de rând cu consideraţiunile istorice generale şi analiza numărului, structurii etnice, confesionale şi pe medii de locuire a populaţiei Basarabiei la încheierea Primului Război Mondial, date la fel de importante şi veridice privind geografia şi condiţiile climaterice ale Basarabiei, viaţa social-economică, potenţialul productiv şi bogăţiile naturale, căile de comunicaţie, organizarea politico-administrativă, cooperaţia, învăţământul, cultele, artele, operele de binefacere, publicistica etc.

Aşa cum avea să menţioneze ulterior Eugeniu N. Giurgea, la fel ca în domeniul studiului populaţiei Basarabiei, orice lucrare care îşi propune să trateze

---

[43] Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, Fond *Dr. Sabin Manuilă*, X.42/1930, f. 1 (Harta etnografică a României după datele statistice ale recensământului din 1930, elaborată de prof. Emanoil Tr. Simtion).

[44] D. Şandru, *op. cit.*, p. 49.

[45] I. Teodorescu, *Basarabia*, în „Buletinul statistic al României”, Bucureşti, seria IV, vol. XIV, nr. 1, 1919, p. 47.

[46] C. Filipescu şi E. N. Giurgea, *op. cit.*, p. 342.

procesele social-economice din anii 1918–1919, se confruntă, inevitabil, cu „vremuri mai mult sau mai puţin anormale din punct de vedere economic, când valoarea materiilor de primă necesitate era aproximativ de 20 ori mai mare decât în timpurile dinainte de război”[47]. Cu referire la datele asupra învăţământului în Basarabia, acelaşi autor afirma că „de la ruşi ne-au rămas numai nişte date sporadice cu caracter general, pe care nu ne-am putut întemeia prea mult”[48]. În fine, în privinţa demografiei Basarabiei, acelaşi E. N. Giurgea consemna că „am întâmpinat cele mai mari dificultăţi”, dat fiind că un recensământ al populaţiei nu mai fusese efectuat din 1897, astfel încât oricine ar recurge la o estimare chiar a numărului total al populaţiei Basarabiei în anul 1918 este nevoit să opereze cu date demografice de o vechime de 21 de ani, situaţie calificată de autor drept „o aberaţie, mai cu seamă pentru transformările sociale din ultimul timp, prin care a trecut Basarabia”[49].

Aşa cum s-a menţionat deja, C. Filipescu era un specialist recunoscut în probleme agrare, fiind trimis de guvernul român în Basarabia imediat după intrarea trupelor române în ţinut[50]. În anul editării lucrării respective, deţinea funcţia de preşedinte al Comisiei de împroprietărire a ţăranilor în Basarabia, iar împreună cu Gh. Munteanu-Murgoci, a fost autorul Legii împroprietăririi rurale, deţinând întreaga informaţie statistică şi documentară în domeniul economiei basarabene. Informaţia acumulată de C. Filipescu privind starea economiei basarabene în primii ani de după Marea Unire îi va servi ulterior pentru elaborarea și editarea unor lucrări de sinteză privind agricultura României, în ansamblul ei[51]. În aceeaşi perioadă, cel de-al doilea autor, Eugeniu N. Giurgea, a publicat în reviste de specialitate, doar în 1919 peste 30 de articole pe diverse subiecte ale economiei basarabene[52].

---

[47] *Dicţionarul statistic al Basarabiei*. Ediţie oficială, Chişinău, Tipografia societăţii anonime „Glasul Ţării”, 1923, p. 2.

[48] *Ibidem*.

[49] *Ibidem*.

[50] Ion Ţurcanu, *Sfatul Ţării. Istoria zbuciumată a unei importante instituţii politice basarabene din anii 1917–1918*, Chișinău, Editura ARC, 2018, p. 92.

[51] C. Filipescu, *L'Agriculture roumaine*, Bucarest, Editions P.A.S., 1931, 63p.

[52] Pentru ilustrare, invocăm câteva titluri de articole publicate în 1919 în revista „Basarabia economică”: E. N. Giurgea, *Rolul economic al Prutului pentru Basarabia și Moldova*, în „Basarabia economică”, an I, 1919, nr. 3, pp. 10–17; Idem, *Situaţia climaterică și starea semănăturilor în Basarabia în luna iulie 1919*, în „Basarabia economică”, an I, 1919, nr. 3, pp. 62–67; Idem, *Observaţiuni generale asupra situaţiunii inventarului mort pe toate felurile de proprietăţi din Basarabia, în anul 1919*, în „Basarabia economică”, an I, 1919, nr. 4, pp. 44–49; Idem, *Importanţa înfiinţării unei societăţi de navigaţie în Basarabia*, în „Basarabia economică”, an I, 1919, nr. 4, pp. 49–60; Idem, *Situaţiunea climaterică și agricolă a Basarabiei în cursul lunei*

Din acest punct de vedere și dincolo de dificultățile și obstacolele inerente pe care cei doi autori au avut să le înfrunte, determinate, preponderent, de lipsa ori insuficiența de date statistice sigure și verificabile privind starea Basarabiei în primii ani de după Marea Unire, importanța lucrării *Basarabia. Considerațiuni generale, agricole, economice și statistice* constă în faptul de a fi răspuns la imperativul și necesitatea obiectivă de a determina „zestrea" economică, demografică, socială și culturală cu care Basarabia ieșea în 1917–1918 din componența Imperiului țarist, pentru a se reintegra în spațiul de cultură și civilizație românească din care fusese smulsă în mod abuziv în 1812.

Depășind toate dificultățile de documentare, C. Filipescu și E. N. Giurgea au reușit să prezinte cu o maximă exactitate posibilă, în acea perioadă, „zestrea" economică, demografică, socială și culturală cu care Basarabia ieșea din componența Imperiului țarist, pentru a se reintegra în spațiul de cultură și civilizație românească din care fusese smulsă în 1812 în mod abuziv și ilegal[53]. Valoarea științifică deosebită a informației din fiecare compartiment al lucrării *Basarabia. Considerațiuni generale, agricole, economice și statistice*, rezultă din vasta și minuțioasa activitate de documentare a celor doi autori, depusă pentru elucidarea cât mai amplă și completă a celor mai importante aspecte și domenii ale vieții social-economice, științifice, religioase și culturale ale Basarabiei în anul Marii Uniri.

Drept urmare a acelui efort al autorilor lucrării, publicul cititor din zilele noastre și în egală măsură specialiștii în domeniu dispun de un tablou cvasi-exhaustiv al Basarabiei din punctul de vedere al determinării ei geografice și istorice (poziția geografică și clima, suprafața și împărțirea administrativă a Basarabiei); al stării societății și economiei Basarabiei la sfârșitul Primului Război Mondial (agricultura și creșterea vitelor, repartiția proprietății rurale, viticultura, pomicultura și silvicultura; apicultura, sericicultura și piscicultura; industria, comerțul, finanțele și circulația monetară; transportul

august 1919, în „Basarabia economică", an I, 1919, nr. 4, pp. 69–73; Idem, *Capitalul național în diferitele aranjamente economice*, în „Basarabia economică", an I, 1919, nr. 5–6, pp. 4–8; Idem, *Situațiunea generală a morilor din Basarabia pe anul 1919*, în „Basarabia economică", an I, 1919, nr. 5–6, pp. 32–36; Idem, *Prețul mijlociu al diverselor produse de proveniență animală sau vegetală, precum și al animalelor vii în Basarabia, pe anul 1901–1913 și 1918–1919*, în „Basarabia economică", an I, 1919, nr. 7–8, pp. 8–21; Idem, *Salariul mijlociu al lucrătorilor agricoli din Basarabia ce s-a plătit în perioada anilor 1901–1913 și 1918–1919, în lei și bani*, în „Basarabia economică", an I, 1919, nr. 7–8, pp. 21–26; Idem, *Chestiunea exportului și a transporturilor în Basarabia*, în „Basarabia economică", an I, 1919, nr. 7–8, pp. 27–39.

[53] Nicolae Enciu, 1918. *Pe ruinele imperiului spulberat de istorie. Basarabia în pragul modernității*, Chișinău, Editura ARC, 2018, p. 22.

și mijloacele de comunicaţie; creditul și cooperaţia); al culturii și instrucţiei publice, precum și al stării sanitare și asistenţei medicale în anul Marii Uniri.

Cu toate că studierea „sufletului și vieţii ţăranului basarabean" a rămas în afara preocupării celor doi autori, dată fiind „lipsa materialului necesar de consultaţie și condiţiunile propice întocmirii unei astfel de lucrări", volumul lui C. Filipescu și E. N. Giurgea a devenit, din chiar momentul lansării, un adevărat eveniment ştiinţific și editorial, dat fiindcă a fost prima sinteză de istorie a Basarabiei realizată după 1918, având la bază cele mai sigure statistici și documente ale timpului. A servit foarte mult cauzei naţionale în calitate de reper sigur pentru toţi cei interesaţi de istoria adevărată a Basarabiei, precum și pentru factorii de decizie politică ai Noii Românii, în special privind aspectele statistice, social-economice și culturale.